

הערכין, האם הוא פדיון הנערך, או שאינו אלא התחייבות ונדר בעלמא. צדדי החקירה הם, האם כשאומר האדם "ערכי עלי", הריהו כמי שהקדישו לשמים, ונחשב כמי שחלה קדושה על האדם, ועל המעריך מוטל החובה לפדותו, או נאמר - שלא חל על הנערך שום קדושה, ואילו חובת תשלומי הערכין אינה כנדר והתחייבות בעלמא, והנערך אינו אלא סימן לשיעורא בעלמא, כמה צריך ליתן להקדש.

החזון איש (מס' ערכין סי' כ"ט ס"ק ב, ג, ד) מבטא את הדברים באופן כזה, דהאומר "ערכי עלי", אינו מתחייב מיד חמישים שקלים כסף להקדש, אלא הוא מתחייב לשלם כפי אשר יעריך הכהן שלפניו יובא הפלוני המוערך. כמובן, כי הכהן יעריך את המוערך לפי דיני התורה, אם בן עשרים יקבע כי יש לשלם חמישים שקל כסף, ואם בן שישים, יקבע כי יש לשלם חמש עשרה שקל כסף. ברם, חובת המעריך אינה אלא לעמוד לפני הכהן להערכה, ואו אז, הכהן ישית עליו את הסכום הקצוב בתורה. נמצאנו למדים, כי המעריך אינו נודר ממון כלל, אלא הוא מתחייב בפרשת ערכין, אשר מהותה לעמוד לפני הכהן, כדי שהלה יטיל עלו חיוב ממון. וזה כעין הרעיון שהביא הגר"י ענגיל זצ"ל מדברי שלטי הגבורים וכו"ל.

★ ★

במשנה: נשים ועבדים וכו'.

ובתוס' (ד"ה נשים וכו') כתבו: ועבד, אע"ג דגבי מצות יש לו דין אשה, לפי ערך זכר הוא נערך, דלא אישתמיט תנא דלימא אם היה נערך כאשה ע"כ, והגאון בעל אור הישר זצ"ל עמד בזה, דמהיכי תיתי הוה סד"א בתוס' דעבד יהי' נערך כאשה, הרי זכר הוא, והביא כמה ראיות דמכוחם נ"ל ברור דערך עבד צריך להיות כזכר ולא כאשה. ואלו דבריו, והנה בב"ק דף פ"ח ע"א כתבו התוס' בד"ה יהא עבד כשר לעדות וז"ל תימא הא ילפינן בכל דוכתי גז"ש דלה לה מאשה כו'. וי"ל דכי גמרינן לה לה מאשה היינו להחמיר על העבד לעשותו כישראל לכל הפחות במצות שהאשה חייבת, אבל לגרע מאיש ולפוסלו לעדות כאשה לא נלמוד, דמן הדין כשר הוא לעדות דכתיב ועמדו שני האנשים והאי איש הוא ע"ש, וה"נ גבי ערכין דכתיב איש כי יפליא וגו' והיה ערכך הזכר, ועבד דחייב במצות הלא איש זכר הוא, ומהיכי תיתי ניתב ליה ערך נקיבה, ואשה שהעריכה נפק"ל לקמן דף ד' ע"ב מקרא דנפשות ע"ש.

וכן לענין בל תקיף וכל תשחית כתב הרמב"ם (בפי"ב ה"ב מה' עכו"ם) וז"ל, ואשה שאינה בכל תשחית לפי שאין לה זקן אינה בכל תקיף, לפיכך העבדים הואיל ויש להם זקן אסורין בהקפה ע"ש, וכ"כ החינוך (מצוה רנ"א) והעבדים אע"פ שהם בגדר הנשים בהרבה מצות בזו חייבים הם בה הואיל ויש להם זקן ע"ש, וכל הנ"ל הוא ע"פ מובן התוס' בב"ק דפ"ח שם, וכקושית הש"ס בזבחים דף ק"ג ע"א אטו גר לאו איש הוא, ועיין כריתות דף ז' ע"ב.

ולפי כל הנ"ל קשה, איזה ספק נופל כלל לאמר דעבדים יהיו בערך אשה, עד שהוצרכו התוס' לדייק משום דלא לשתמיט תנא כו' וצ"ע ע"כ.

★ ★

ובקובץ מוריה (שנה כ' גליון ג - ד ע' עט) נדפס מכתבו של הגה"צ ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל אל הגאון בעל אור הישר. וכתב ליישב הערתו הנ"ל וז"ל לענ"ד, אחר שמצינו בתוה"ק לגבי קנס בשור הנסקל שלשים שקלים ושנים בו עבד ושפחה, והוא הערך היותר גדול לנקבה, יש מקום לומר שחלוק בזה הענין משארי ענינים, ומאשר אין מקום להאריך פה קצרתי עכ"ל.

★ ★

במשנה: נשים ועבדים.

וכתבו תוד"ה נשים בסוה"ד: ועבד, אע"ג, דגבי מצות יש לו דין אשה, לפי ערך זכר הוא נערך, דלא אישתמיט תנא דלימא אם הי' נערך כאשה.

וצ"ב כיון דילפינן לה לה מאשה, למה אין העבד נערך כאשה.

והנה בתוס' רעק"א (ברכות פ"ג מ"ג אות כ"ח) חקר אי בלי הגז"ש - היה העבד פטור מכל המצות, ואתי גז"ש "לחייבו" במצוות כאשה, או דאדרבה, בלי הגז"ש הי' חייב בכל המצוות כזכר מכיון שנתגייר (-לשם עבדות), ואתי גז"ש "לפוטרו" מכל המצות שאין הנשים חייבות בהן.

וכתב דהנה בחגיגה (ד' ע"א) איתא דכל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה, וכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה, דילפינן לה לה מאשה. ופירש"י דבאשה כתיב וכתב לה, ובעבד כתיב לגבי שפחה חרופה או חפשה לא נתן לה.